

Temes sobre vampirs

Direcció: Francesc Casanova

Número 3

Sobre propostes per a explicar el vampirisme com una malaltia

Jordi Ardanuy

Perpinyà. Gener de 2010

Diversos han estat els intents d'explicar la creença en el vampirisme com una realitat basada en persones que patien alguna malaltia, almenys pel que fa als vampirs històrics, aquells del que tenim informació documental del succés.

El problema dels plantejaments medicalitzants és que no contempen una sèrie d'aspectes com els següents:

- El comportament vampíric es refereix generalment a individus després de morts i no pas abans.
- La llista de persones convertides en vampirs està dominada per determinades categories tals com els suïcides, els executats, el assassinats, les donen mortes en el part, els perduts en el mar, és a dir, els mal morts.
- Hi ha un element sobrenatural en el folklore vampíric relacionat amb la por dels vius als morts i en la creença en un ànima múltiple.

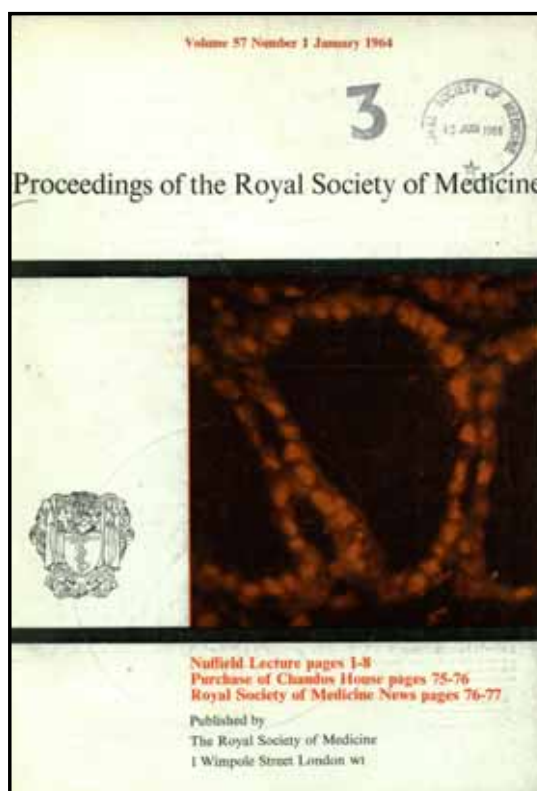
Tanmateix, cal recordar que l'activitat vampírica sí es va associar a determinades malalties, com el cas de la tuberculosi a Iova Anglaterra o la pesta a Prússia.

La Porfíria

Va ser el neuròleg del Guy's Hospital de Londres Lee Illis qui va relacionar per primer cop els homes-llop amb la porfíria en el seu article «On Porphyria and the Aetiology of Werwolves» a *Proceedings of the Royal Society of Medicine* (vol. 57, núm. 1, gener de 1964, p. 23-26).

Més tard, l'escriptora de Boston (1938) Jancy Garden, va establir l'any 1973 una connexió amb els vampirs en el llibre *Vampires* (J.P.Lippincott, Philadelphia i New York, col·lecció The Weird and horrible library).

Tanmateix, no serà fins l'any 1985 quan el bioquímic David H. Dolphin (Londres 1940) de la University of British Columbia a Vancouver va aconseguir gran cobertura mediàtica gràcies a la seva ponència «Porphyria, Vampires, and Werewolves: The Aetiology of European Metamorphosis Legends» presentada el 30 de maig a

la trobada anual de l'American Association for the Advancement of Science. El Dr. Dolphin va fer notar que alguns dels símptomes podien ser alleugerits amb una injecció d'hemo. Però com que a l'Edat Mitjana no era possible aquest procediment per a aconseguir els pigments sanguinis, ingerint una gran quantitat de sang, la hemo podria passar al torrent sanguini a través de la paret de l'estómac. Així els vampirs només serien malalts de porfíria intentant pal·liar els seus símptomes.

Dolphin també va assenyalar la fotosensibilitat dels afectats per la porfíria, de manera que l'exposició al sol podria resultar-los molt perjudicial.

A més, la ponència de Dolphin va suggerir que les reaccions químiques al consum d'all en aquests malalts podria incrementar la severitat dels atacs. D'acord amb aquest punt de vista, l'efecte negatiu de l'all es degut a que el disulfur de dial·lil, component principal de l'all, destrueix l'hemo.

D'altra banda, el fet que la porfíria tingui un component genètic, podria justificar el fet que determinades zones o famílies abriguessin més casos de vampirisme.

Cal fer notar en primer lloc, que ningú ha demostrat fins ara que beure sang tingui cap efecte sobre els símptomes d'aquesta família de malalties. En molts casos de vampirisme no es parla de sang i, quan es fa, no resulta estrany pensar que es tracta d'una inferència dels contemporanis de les víctimes basada en el fet que els cadàvers dels suposats revinguts estiguin ensangonats; i que, aquells presumptament atacats pel revingut se'ls hi escapi la vida, l'alè vital, i estiguin demacrats, sense una causa natural aparent. Però no és una conclusió basada en la presència d'indicis físics o de testimonis que a les víctimes dels vampirs se'ls hi hagi extret sang d'una manera o d'una altra.

Més important encara. Les descripcions dels casos de vampirisme històric no parlen de persones malaltes, sinó de morts: cadàvers en descomposició,

A la pàgina anterior, portada del número de gener de 1964 de *Proceedings of the Royal Society of Medicine*. A dalt, primera pàgina de l'article de Lee Illis

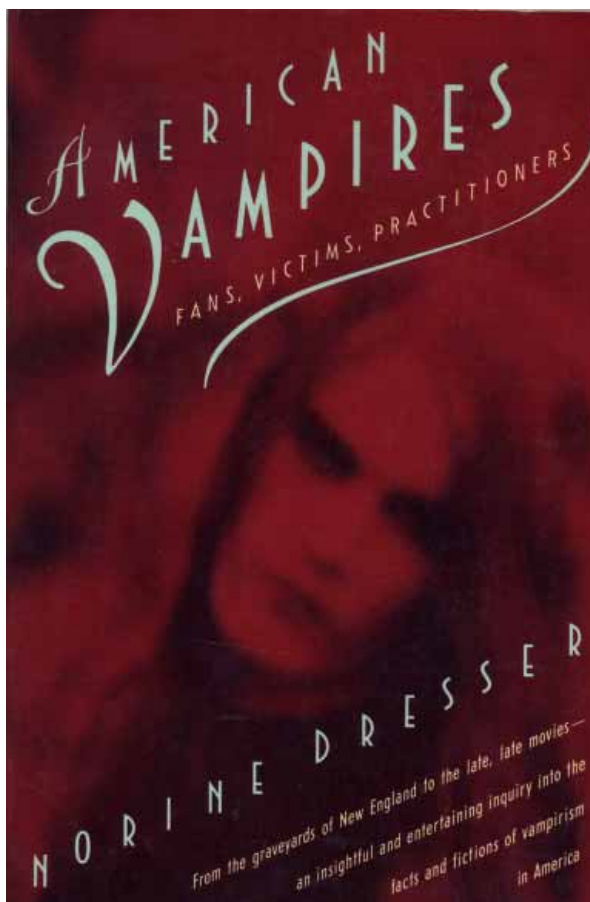

Nancy Garden. Fotografia procedent de <www.nancygarden.com>

encara que això no fos sempre percebut pels testimonis; i, de revinguts en forma física.

També cal considerar que remeis apotropàics com l'all no estan reservats només per als vampirs. Finalment, l'efecte negatiu de la llum solar sobre els vampirs és un tret de la ficció i no dels revinguts folklòrics o històrics; i, els seu origen es troba a la pel·lícula de Murnau l'any 1922, *Nosferatu, eine Symphonie des Grauens*.

Posteriorment, Iorine Dresser va tractar el tema amb profunditat a *American Vampires: Fans, Victims, Practitioners* (1989) i va a donar a conèixer els efectes negatius que havia tingut la repercussió mediàtica sobre alguns malalts de porfíria. Així, per exemple, en alguns programes populars de la TV es va projectar la idea que els afectats de porfíria podrien exhibir un comportament com els dels vampirs cinematogràfics...

A dalt, el Dr Dolph en una fotografia d'arxiu dels anys 90 del passat segle.
A baix, Norine Dresser.
Fotografia procedent de <www.norinedresser.com>.

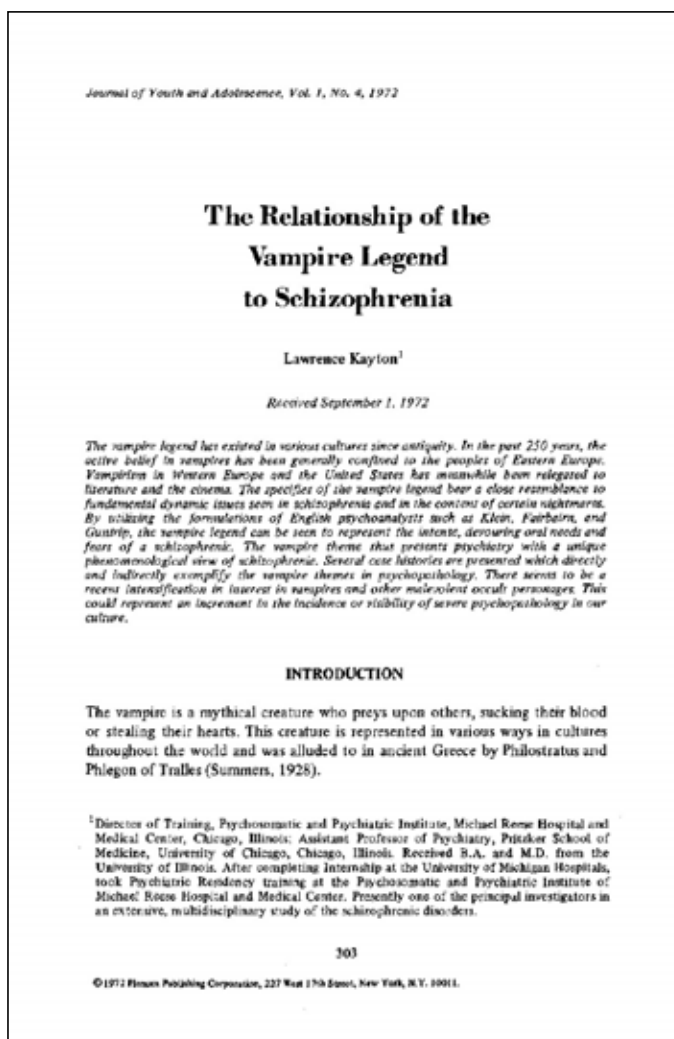
L' esquizofrènia

El Dr. Lawrence Kayton, de Chicago, va proposar una interpretació del vampir com un malalt d'esquizofrènia. El seu treball es va publicar al *Journal of Youth and Adolescence* al desembre de 1972 amb el títol «The relationship of the vampire legend to schizophrenia» (vol.1, núm. 4, p. 303-314). Segons Kayton el vampir és sovint un suïcida adolescent o un adult jove que furta el cor de les seves víctimes, principalment familiars, o bé les buida de sang. Com que no són massa estranys els suïcidis entre els adolescents esquizofrènics, acceptar admetre l'existència de l'atac sàdic del vampir seria una espècie de projecció del sentiment de culpa de la família en vers si mateixa o bé, la vivència d'una espècie de psicodrama inconscient alimentat per creences sobrenaturals.

Kayton justifica les fantasies del robatori de cors o de xuclar sang també en clau psicoanalítica. Així extreure el cor seria una manera simbòlica de demanar agressivament amor, mentre que drenar la sang de les víctimes es correspondria amb una forma d'expressar les necessitats orals de l'esquizofrènic.

Per a reforçar la seva tesi, Kayton exposa altres trets propis d'alguns esquizofrènics com l'alteració del ritme vigília-son, que explicaria el fet que els vampirs surtin de nit i descansi de dia; i, el temor de veure's reflectit en els espills.

La crítica, al marge de les interpretacions psicoanalítiques, es centre que l'espectre de cadàvers susceptibles de convertir-se en vampirs és molt més ampli que no pas el

Primera pàgina de l'article de Lawrence Kayton

que ofereix Kayton; i ,en el cas dels vampirs històrics, sense cap indicatiu general d'esquizofrènia. A més, els vampirs són cadàvers revinguts, no malalts que modifiquen els seus hàbits de son. Kayton sembla demanar que les famílies no siguin capaces de diferenciar l'abans – un malalt viu amb un comportament aberrant – i el després – quan el malalt és mort i, per tant, susceptible d'actuar com un vampir–.

En certs contextos geogràfics els revinguts no poden reflectir-se i/o no tenen ombra. Però la por a veure's reflectit és una aportació literària que apareix en el *Dràcula* de Bram Stoker.

El Dr. Juan Gómez Alonso, segons apareix en el seu llibre de 1995.

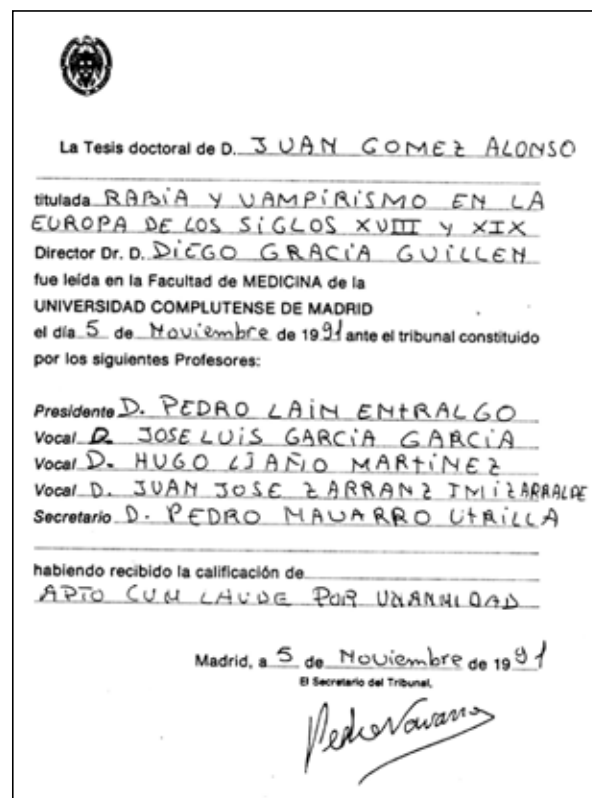
La ràbia

Hipòtesis de la tesi doctoral «Rabia y vampirismo en la Europa de los siglos XVIII y XIX» defensada a la Universitat Complutense de Madrid el 5 de novembre de 1991 pel neuròleg Juan Gómez Alonso. Una versió de la tesi va ser publicada en forma de llibre l'any 1995 pel propi autor (*Los vampiros a la luz de la medicina*. Vigo: Ieuropress).

La proposta es va donar a conèixer internacionalment arran del text «Rabies: A possible explanation for the vampire legend» (*Neurology*, vol. 51, núm. 3, setembre de 1998, p. 856-859).

Segons aquesta hipòtesi les llegendes dels vampirs van aparèixer per a explicar el comportament d'homes rabiosos. El símptomes de la ràbia serien molt semblants als atributs dels vampirs. El virus ataca el sistema nerviós central per a acabar provocant gran agitació i demència amb un comportament bestial. Durant els atacs la víctima no pot tragar i, de vegades, vomita sang. La llum brillant i els reflexes en miralls poden provocar-li espasmes. Alguns malalts ataquen a la gent i la mosseguen. Els homes afectats també poden veure's abocats a una intensa activitat sexual o tenir erecció doloroses que durin dies.

Gómez Alonso també addueix que és una malaltia molt més comuna en els homes que en les dones

Còpia de l'acte de defensa de la tesi doctoral de Gómez Alonso.

Primera pàgina de l'article de Juan Gómez Alonso.

Historical Neurology

Rabies

A possible explanation for the vampire legend

Juan Gómez-Alonso, MD

Article abstract—In the 18th century, belief in vampires—allegedly dead persons who left their graves and killed people and animals—raised great concern in the Balkans and an extensive debate in Europe. This historic phenomenon still awaits a comprehensive explanation. This article proposes that rabies may have played a key role in the development of the vampire legend, given the coincident time of the phenomena and the striking similarities between them.

NEUROLOGY 1998;51:856-859

Nowadays, vampires are generally regarded as fictional characters. However, almost three centuries ago, when the concept and word "vampire" were created,¹ they were seen as a real threat by many people. "Vampires were the sole matter of conversation between 1730 and 1735," as Voltaire stated.² The current study was done to evaluate a previous hypothesis³ proposing the existence of some link between rabies and the vampire legend.

Vampires. In 1693, a gazette revealed the existence of strange cadavers that were full of liquid blood, allegedly taken by the Devil from people and animals.⁴ Subsequently, the belief that those corpses left their graves spread through the Balkan region.

The inhabitants of the village saw a ghost which appeared to some people in the form of a dog, to others in the shape of a gaunt and hideous man, and who was seen not only by one individual but by many, and who caused persons the greatest alarm and torment by assaulting them fiercely, by seizing their throats so that they were almost suffocated. The ghost even attacked animals, and cows were found half dead just as if they had been severely beaten.⁵

The most famous story of vampires occurred in the Serbian village of Medvedja, in the winter of 1731-1732.⁶ The death of some peasants was attributed to a vampire who allegedly had also killed other people and animals. Eventually, 17 cadavers with "all the signs of vampirism" were uncovered and pierced with stakes, decapitated, and cremated. The repeated violations of graves provoked the intervention of the Austrian authorities, and the echo of these events generated one of the most extraordinary debates of the Enlightenment.^{6,9} In 1746, the French abbot Augustin Calmet summarized the situation⁷:

In this century, since around sixty years ago, a new scene is offered to our eyes. People who have been dead for several years, or at least for several months, have been seen to return, to talk, to walk, to infest the villages, to maltreat people and animals, to suck

the blood of their close ones, making them become ill and eventually die. Antiquity has certainly not seen or known anything of the like.

Rousseau also wrote on the subject:

If there is in the world a well documented story it is that of vampires. Nothing is lacking: oral trials, certificates of outstanding people, of surgeons, of priests, of magistrates. After that, who would believe in vampires?¹⁰

The protagonist of the legend attained such popularity as to earn a portrayal by Goya.¹ During the second half of the 18th century, vampires progressively vanished from the Balkans, but they later reappeared in the works of many European and American writers.¹ Dracula, a literary character created in 1897, has become the paradigm of vampires after being depicted in many films. The name and some other attributes of Dracula were taken from those of a 15th century Walachian ruler who had no connection to the vampire legend.

More on vampires. The anthropologic data collected by folklorists from people who believed in vampires, together with the historic reports, permit a fairly good reconstruction of the legend. Dogs and wolves were the animals most related to vampires, and were also reported as being their worst enemies.^{11,12} A vampire could allegedly turn into a dog and kill all the dogs of its village.¹³ Apart from having a human figure, these creatures could appear in the shape of a wolf, dog, or cat, or be invisible.^{12,14} Vampires were usually male,^{13,14} and used to be poor people from rural areas.^{5,15} The vampires' activity was mainly nocturnal,^{5,12,14} but could be diurnal.^{5,8,14} Vampires were thought to suck blood and attack people, dogs, cattle, and other tame animals.^{5,8,11,13,16,17} Vampires were thought to leave their graves to have sexual intercourse.¹⁷ A person could become a vampire by being attacked by a vampire,^{6,8} eating the flesh of animals killed by vampires,¹⁷ having been a great lover,^{15,16} or having died of plague, rabies, or other epi-

From the Servicio de Neurología, Hospital Xeral, Vigo (Galicia), Spain.
Received January 7, 1998. Accepted in final form April 16, 1998.
Address correspondence and reprint requests to Dr. Juan Gómez-Alonso, Servicio de Neurología, Hospital Xeral, Pinarre 22, 36204, Vigo (Galicia), Spain.

856 Copyright © 1998 by the American Academy of Neurology

(proporció 7:1), encaixant amb el fet que la major part de vampirs són mascles. A més, aporta evidències d'una gran epidèmia de ràbia en gossos i llops entre 1721 i 1728 a Hongria, aproximadament el temps en que es van conèixer els casos històrics més famosos. Afegeix que la presència de persones i animals que mostren iguals símptomes explicaria les històries de vampirs que canvien de forma. I la ràbia també justificaria la llegenda que un vampir, en ser mossegat per un altre, el pot convertir al seu torn en un altre ésser equivalent.

Però aquesta teoria mèdica, igual que les anteriors, no aporta un patró convincent a la literatura folklòrica ni als casos històrics perquè es refereix, en general, a comportaments vampírics que, com hem ja assenyalat comencen, després de morts i no poc abans. També cal indicar que un dels brots de vampirisme més extens va tenir lloc a Polònia i Rússia l'any 1693, abans de l'epidèmia de ràbia. I cal també oblidar que els vampirs també es troben en la literatura medieval.

Gómez Alonso també explica perquè dominen la llista d'éssers acusats de vampirisme aquells que han patit una mala mort (suïcides, assassins, perduts al mar, ...) i obvia totalment l'element de retorn sobrenatural present a les narracions.